KARADENİZ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INSTITUTE OF BLACK SEA STUDIES
KAREN
2016 2 / 2 (64-78)

MİTTEN ANLAMA: ÇIRPINIRDIN KARADENİZ ŞİİRİNİ GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN OKUMA

Ülkü ELİUZ* - Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ**

Giriş

Edebi eserler hayata dokunan, ait olduğu milletin soyut ve somut kültürel varlığını dilin olanaklarından yararlanarak içeren kurmaca metinlerdir. Göstergeler ve göndergeler dizgesi dil, edebi eser ile derinleşir, anlam katmanlarına dönüşür. Gönderme yapan eylemler ya da yapılar niteliğindeki göstergeleri çözümlemek, iletilmek istenen anlama ulaşmayı sağlar. Sözcükler, simgeler ve işaretler olarak kabul edilen göstergeler, "kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb.dir"[1] "*Dilsel gösterge, yazısal gösterge, görüntüsel gösterge, hareketsel gösterge*"[2]; "1. *Doğal göstergeler. 2. Yansıtıcı göstergeler. 3. Saymaca göstergeler (simge, doğal dil). 4. Görüntü ve simge birleşimi göstergeler (kutsal törenler, toplumsal kurallar, ikonlar, modalar)*"[3] olmak üzere farklı şekillerde sınıflandırılırlar. Gösterge incelemelerinin amacı, metnin yapı katmanlarının belirlenerek iletisinin/anlamının tespitidir.

Göstergebilimde anlama ulaşmak için metin, kesitlerine ayrılır ve farklı düzeylerde değerlendirilir. Böylece metnin ilk okunduğunda kişi, zaman, mekân düzeyinde beliren anlamına yan anlamları ve çağrışım

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
ulku.eliuz@mynet.com
** PhD, elif.oksuz@hotmail.com

[1] Vardar vd. 1988: 111.
[2] Barthes 1993: 44.
[3] Guriaud'dan akratan Günay, 2012: 16.

değerleri ile alt anlamları da eklenerek derinlik kazandırılır. Çözümleme sürecinde anlamlandırmanın temel yapısını oluşturan bağıntı, metin- söylem-anlam olmak üzere üç düzeyde tahlil edilir.

1. Metin düzeyi

Eserin üzerine inşa edildiği kaynağın oluşturulma sürecine ait verilerin tespit edildiği ve değerlendirildiği metin düzeyi, üç katmanlıdır: metni oluşturan/yazan düzey, şair Ahmet Cevad; tarihsel düzey, Hamidiye Alayları; ve metnin kendisi.

Metni oluşturan/yazan düzeyinde Ahmet Cevad yer alır. O, bireysel ve toplumsal çözülmeyi engelleme hedefi ile kolektifin ve kutsalın bağıntısında öze dönüş olanaklarının ayırdındadır. Azerbaycan Cumhuriyetinin marşını da yazan sanatkâr, edebi eser aracılığıyla bilinçsel tamamlanmayı başarı ile yerine getiren bir isimdir. Azerbaycan'ın Gence şehrindeki Şemkir ilçesinin Seyfeli köyünde 1892 yılında dünyaya gelen Ahmed Cevad sade dille ve millî vezin olarak kabul ettiği hece ile şiirler yazar. 1920'ye kadar yazdığı şiirlerinde Azerbaycan Türklerinin bağımsızlık mücadelesinin sesi olur. Ziya Gökalp'in düşünceleri ve Mehmed Emin Yurdakul'un şiir anlayışının etkisi altındaki sanatkâr, yeni düzeni, sosyal ve siyasi değişmeleri dile getirdiği için[4] Sovyet döneminde büyük baskı altında yaşar. Ahmet Cevad, "*Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan Sarıkamış felâketi sonrasında Kars, Ardahan, Erzurum, Artvin ve Batum'da felâketzedelerin imdadına koşan Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi'nin öncüleri arasında yer alır.*"[5] Bu faaliyetleri ve yaşanan sosyal olayları Azerbaycan gazetelerinde yazar. Cemiyet'e bağlı Türkiye Harpzedelere Yardım Şubesi'nin üyeleri ve Ahmed Cevad'ın faaliyetleri sayesinde Çıldır, Ardahan bölge reisleri Müslümanlardan para ve eşya aldıkları için mahkemeye sevk edilir; Kars valisi Podgorski ile Ardahan reisi Nikolayev'in işine son verilir. Cemiyetin özel temsilcisi, cephe vekili Hüsrev Paşa'nın yardımcısı ve sorumlu katibi Ahmed Cevad, bölgeleri dolaşır; harpzedelerin listesini düzenler, maddi yardım dağıtır; yaralıları, esir Türkiye askerlerini ziyaret ederek onların ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenir. Hastane, okul, cami, öksüzler için yuva

---

[4] Akpınar, 1994: 73.
[5] Zeyrek, 2012: 24.

gibi önemli ihtiyaçları belirleyerek merkeze bilgi verir,[6] ihtiyaçların karşılanması için çalışır. 1915 ilkbaharında Kars ve Ardahan'da çalışan Ahmed Cevad, sonbaharda Artvin, Borçka, Rize ve Trabzon'da bulunur. Bu illerdeki deneyimlerinden hareketle "Acara Mektupları", "Acara'da Dil", "Lazlara Kömek", "Suhum Yolundan", "Rize ve Trabzon Felaketzedeleri", "Batum Müslüman Birlik Cemiyetinden", "Gürcü Matbuatı ve Acara" makalelerini yazar. Türkiye'den gönderdiği mektup, makale ve özel haberleri Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bakü basınında yayımlanır. 1916 yılında Hayriye Cemiyeti adına Türkiye özellikle Kars izlenimlerinin etkisiyle "Koşma" kitabında toplanan milli romantik şiirlerini kaleme alır. Sanatkâr, Azerbaycanlı şairler içinde Türk milliyetçiliğini benimseyen öncüler arasında yer alır: "*XX. asrın evvellerinde Azerbaycan romantik şiirinin bir temsilcisi olarak Ehmed Cavad'ın Türkiye ile edebî alâkaların inkişâfında, Türkçülük ve istiklâl idealarının formalaşmasında ve tebliğinde, iki ülke arasında ictimaî-siyasî, edebî medenî alâkaların kuvvetlenmesinde, Türkiye istiklâl şâirleriyle münasbetlerin gelişmesinde hizmetleri büyüktür. Hiçbir Azerbaycan şâiri Ehmed Cavad kadar Türkiye ile bu derece bağlı olmamıştır.*"[7] Onun bu faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı'nı edebiyata yansıtması ve Türkiye'de yaşayan Türklerin durumunun Azerbaycan'daki Türkler tarafından öğrenilmesini sağlaması açılarından önemlidir: "'*Bir ehemmiyeti edebiyatımızda Birinci Dünya Savaşı mevzusunun işlenme kapsamı ve çeşitliliği idiyse, bir ehemmiyeti de ilk defa bu bölgelerde Türk soydaşlarımızın, komşularımızın durumunu objektif şekilde öğrenmekti.*'"[8]

1918 yılında Bakü'ye gelen Kafkas İslâm Ordusu'nu karşılayarak onlara katılan Ahmed Cevad'ın Azerbaycan'da Türkçülük görüşlerinin şekillenmesinde rolü olan çalışmaları, Türkçü ve Turancı ilkeleri benimseyenler tarafından takdirle karşılanır: "*Ziya Gökalp 1918 yılında 'Yeni Mecmua' dergisinde A. Cevat'ın 'Irak' şiirini yayınlatırken başlıkta şöyle yaz(ar): 'Ruslarla dövüştüğümüz esnada Kafkasya'da intişar eden bir şiir mecmuası elimize geçti. Koşma isimli bu kitabın nazımı Ahmet Cevat isminde bir*

---

[6] Memmedli-Saraçlı, 2008: 170.
[7] Memmedli'den aktaran Zeyrek, 2012: 26.
[8] Saraçlı'dan aktaran Memmedli, 2015: 3.

Türk'tür. Bu milletperver şairin bütün şiirleri Osmanlı Türklerine, ana vatana, orduya hitap edilmiştir. Muharebenin muhtelif sayfalarına taalluk eden bazı parçayı birer birer mecmuamızda derç edeceğiz.'"[9] Şair, hem bireysel hem de edebi yaşamında Türkçülük ve Turancılık idealiyle hareket ettiğinden 1937 yılında Komünizm düşmanı ve Pantürkist olduğu gerekçesiyle tutuklanır. Bu dönemde "özellikle Türkiye ile herhangi bir ilişkisi olanlar takibe alınır ve 'Türkiye ajanı' suçlaması ile karşı karşıya kalırlar. Bu yıllarda çıkarılan gazetelerde, yayınlanan kitaplarda Sovyet ideolojisinin övülmesi istenir, Marksizm'in temel kabullerine ve Sovyet ideolojisinin siyasal hedeflerine aykırı görülen hiçbir eserin yayınlanmasına izin verilmez ve yazarlarına hayat hakkı tanınmaz. Azerbaycan edebiyatının geçmişi yok sayılır, milli edebiyat kötülenir ve eski kitaplar yakılır. Birçok yazarın eserindeki milli ve geleneksel karakterli tipler için mahkemeler kurulur, edebi eserlerdeki tipler bile yargılanarak mahkûm edilir."[10] Hüseyin Cavid, Mikayil Müşfik gibi Sovyet ideolojisini övmeyi reddeden ve milli temaları işlemeye devam eden sanatçılardan biri olan Ahmet Cevad da halk düşmanı ilan edilir.[11] Stalin tarafından "Türk casusluğu ve Türklere yardım etme" suçlamasıyla kurşuna dizdirilir; 1955 yılında suçsuz olduğu anlaşılır ve berat eder.

Metnin tarihsel düzeyi olan Hamidiye Alayları,[12] II. Abdülhamid döneminde Doğu Anadolu'da merkezî otoritenin sağlanması, devletin etkin olacağı yeni bir sosyo-politik dengenin kurulması, aşiretlerin askerî gücünden faydalanılması, bölgede Ermenilerin sürdürdüğü faaliyetlerin engellenmesi ve muhtemel bir Rus saldırısına karşı bölge savunmasının güçlendirilmesi için bölgedeki aşiretlerden oluşturulan süvari birlikleridir. IV. Ordu Kumandanı Müşir Zeki Paşa, Anadolu Islahât-ı Umûmî müfettişi ve padişah yaveri Ahmed Şâkir Paşa, Teftîş-i Askerî Komisyonu üyesi Miralay İbrâhim Bey, bu projenin fikir ve uygulama aşamasında aktif rol alır. Doğu Anadolu'da

---

[9] Aliyeva'dan aktaran Memmedli, 2015: 4.
[10] Gasımov'dan aktaran Buran, 2010: 121.
[11] Bünyadov, Gasımov, Babayev'den aktaran Buran, 2010: 121.
[12] Hamidiye Alayları ile ilgili bilgi http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=150464 adresinden alındı. (ET: 29.08.2016)

yaşayan Arap, Kürt, Türkmen ve Karakalpak aşiretlerinden başlangıçta yirmi bir alay olarak kurulması planlanan alayların sayısı gösterilen büyük ilgiden dolayı 1892'de kırk beş, 1893'te elli altı, 1894 elli sekiz, 1898'de altmış ve 1901'de altmış beşe ulaşır. Devlet, Hamidiye Alayları sayesinde Doğu Anadolu bölgesine doğrudan müdahaleyi ve buradaki varlığını iyice hissettirmeyi hedefler. Askerlik hizmeti mecburi tutularak aşiret mensupları süvari alaylarına katılmaya sevk edilir; böylece yörede Ermeniler tarafından şikâyet konusu olan kanun ve nizam tanımazlıklar önlenmek istenir. Bu proje ile hem bölgede devletin aşiretler üzerindeki hâkimiyetinin, hem de bu mahallî birlikler sayesinde dış destekli Ermeni meselesinin çözülmesi amaçlanır.

Metnin kendisini oluşturan "Çırpınırdın Karadeniz" şiiri, milli olana düşünsel yaklaşan sanatkârın "kültürel bellek kodlarının taşıyıcısı"[1] niteliğindeki eseridir. Azerbaycan Türklerinin özlemini dile getiren bu metin, Ahmed Cevad'ın Türkçü ve Turancı duygularını içerir ve 1914'te Gence'de yazılır; 1918 yılının başlarında Nuri Paşa komutasındaki Türk ordusunun Azerbaycan Türklerini soykırımdan kurtarmak için Azerbaycan'a gönderildiği dönemde de bestelenir.

Eser, ilk kez 1919'da Ahmed Cevad'ın ikinci şiir kitabı "Dalga"da yer alır. "Çırpınırdın Karadeniz"in notasının 1918 senesinde bestecisinin evi Ermeniler tarafından yakıldığında veya Azerbaycan Halk Cumhuriyeti dağıldıktan sonra Hacıbeyli İran'a zorunlu muhaceret ettiği dönemde kaybolduğu tahmin edilir. Mevcut nota ise, 1990 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Süleyman Şenel tarafından Üzeyir Hacıbeyli ev müzesine sunulur. Eser, 1920 yılından sonra ilk kez Azerbaycan'da 10 Mart 1992'de Cumhuriyet sarayında Ahmed Cevad için düzenlenen törende seslendirilir.[14]

2. Söylem Düzeyi

Metinde söylem düzeyi, sözdizim basamağındaki eylemleri ve bu eylemlerin eyleyenlerini kapsar. Eyleyen, bir sözcede "eylemin belirttiği oluşa etkin ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesne(dir)."[15]

---

[13] Korkmaz, 2004: 69

[14] http://www.altayli.net/ahmed-cevadin-hikâyesi.html

[15] Yücel 2005: 147.

İnsan ya da nesne olabilen eyleyen, tekil, çoğul; somut, soyut özellikler taşıyabilir. Eyleyenlerin rolleri birtakım anlamsal figürlerle verilir: "Bir gönderen bir özneyi bir nesneye ulaşması doğrultusunda ikna eder; ikna olan özne harekete geçtiğinde onu engellemeye çalışan eyleyenler olabileceği gibi ona yardım eden eyleyenler de olabilir. Anlatının bu amaç uğrunda dönüşümleri sonucunda özne son durumunu gönderilene ulaştırır."[16] Böylece yardımcı ve engelleyici eyleyenler özne ve nesne arasındaki ilişkiyi anlatının söylem düzeyinde şekillendirir.

Çırpınırdın Karadeniz şiiri, söylem düzeyinde başlığından itibaren temelde iki öğe üzerine inşa edilir. Eylem düzeyinde çırpınmak fiili ve eyleyen düzeyinde ise coğrafi, siyasi ve ekonomik konumu ile jeostratejik öneme sahip Karadeniz. Çırpınmak, "acı ile debelenmek; kaslar birdenbire kendiliğinden ve düzensiz bir biçimde kımıldamak, ihtilaç etmek; ses çıkararak hafifçe dalgalanmak; ne yapacağını şaşırmış bir durumda üzülmek ve telaşlanmak; çok istenilen bir şeyi gerçekleştirmek için aşırı derecede çaba harcamak"[17] anlamlarındadır. Şiirde bu fiil, metnin bütünündeki eylem düzeyinin esasını oluştururken eyleyen(ler)i kutsayan geleceğe dönük gücü ve fonksiyonu da içinde barındırır. Milletin bilinçaltı reflekslerinin Promete edası içinde, sistemli ve bilinçli bir şekilde ifade eden bu eylem ile sadece şiir değil şuur da kurulur.

Çırpınırdın Karadeniz bakıp Türkün Bayrağına
Ah diyerdim heç ölmezdim düşebilsem ayağına
Ayrı düşmüş dost elinden yıllar var ki çarpar sinem
Vefalıdır geldi giden yol ver Türk'ün bayrağına
İnciler dök gel yoluna sırmalar diz sağ soluna.

Fırtınalar dursun yana selam Türk'ün bayrağına

Haysiyet, şeref, bağımsızlık gibi kutsal değerler dizgesine sahip milletin düşünselden eylemsele dönüşen şahlanışı, çırpınma fiilinin çağrışımları ile tarihsel başkaldırmaya dönüşür. Milletin varlığını bireyselin üstünde tutan kahramanca yaşayış ve topluma mal edilmiş mücadelenin kişilerinin inancı, değerleri, bilgi birikimi, kendine güven ile sentezlenmiş gücü söyleme taşınır.

---

[16] Uzdu Yıldız, 2012: 121.
[17] Türkçe Sözlük, 2005: 430

Türk dünyasının ufuk imgesi ile kolektif ruhun varlık sınırlarının sonsuzluğunu belirginleştirildiği metinde çırpınmak fiiliyle bağlantılı olarak eyleyen düzeyinde yer alan Karadeniz, başka bir eyleyenin/şiir öznesinin baktığı yerdir. Dolayısıyla şiir öznesinin bakışı Karadeniz'i diğer eylemin nesnesi durumuna getirir. Merkezinde Türk tarihini, kültürünü ve medeniyetini şimdi'de yenileme isteğini barındıran kolektif ruhun mekânsal imgesi Karadeniz, tarihi zaman içinde Türk insanını birbirine bağlayan kolektif ruhun içtenlik mekânına dönüşerek yalıtık sınırlamaların aşılmasını sağlar. Böylece fiziki özelliklerin, sınırlamaların aşıldığı iç dinamikleriyle milletleşmeyi ve kendiliği sürekli kılan etkin rol üstlenerek kolektif ruhun sindiği manzumede kutsanır.

Hamidiye ve Türk kanı hiç birinin bitmez şanı
Kazbek olsun ilk kurbanı selam Türk'ün bayrağına
Dost elinden esen yeller bana şiir, selam söyler
Olsun bizim bütün eller kurban Türk'ün bayrağına.

Şiirdeki diğer eyleyenler çarpma yani yaşama eylemini gerçekleştiren *sîne*; metnin bütününde eyleyen görevindeki *şiir öznesi*; Kazbek'i kurban etmek ve soydaşlara yardım amacıyla hareket eden *Hamidiye Alayları* ve esme işini yapan *yel*dir.

Gönderici-nesne-alıcı'dan oluşan iletişim ekseninde göndericinin görevi, özneyi alıcıya bir şey iletmesi için harekete geçirmektir.

İletişim Ekseni		
Gönderici	**Nesne**	**Alıcı**
Şiir öznesi	İnci Sırma Fırtına	Karadeniz

Şiirde eyleyenlerin ilk görünümü alıcı konumunda hitap edilen Karadeniz olmasına rağmen asıl gönderici, metnin ilk dörtlüğünde birinci tekil şahıs istek kipiyle çekimlenen "düşebilsem" ve son dörtlükteki "bana" sözcüğüyle belirginleşen şiir öznesidir. Karadeniz'e göndericiden iletilen mesaj onun Türk'ün bayrağına yol vermesi, yol açması, Türk'ün yoluna inciler dökmesi, sırmalar dizmesi, fırtınaları kenara bırakması/durdurmasıdır. Dolayısıyla anlam aktarıcı öğe olan Karadeniz, şiir öznesinin çağrılarına öze dönüş olanakları ile katkıda bulunur.

Özne-nesne merkezli isteyim ekseninde, öznenin nesneye ulaşmaya çabaları yer alır. Metnin öznesinin isteği, iletişim ekseninde göndericinin alıcıdan dileklerinde olduğu gibi Türk'ün bayrağına ulaşmak, o bayrağın gölgesinde bir araya gelmektir.

İsteyim Ekseni	
Özne	**Nesne**
Şiir öznesi	Bütün iller/eller (Turan ideali)

O, bizi biz yapan değerler sistemini, bireyin ve milletin tarihsel varlığını devam ettiren bellek mekânı niteliğindeki Karadeniz'den Türk bayrağının karşılaşabileceği zorluklara engel olmasını, işini kolaylaştırmasını bekler. Çünkü düşlem mekânı Karadeniz, anlam üretici ve yaşatıcı niteliğiyle bireysel ve kolektif kendilik değerlerinin somutlaşmış halidir. Şimdi'de köklü anlamlar dizgesi kurarak tarihi, miti, medeniyeti, kültürü yeniden dirilecektir.

Destekleyici-özne-engelleyici'nin oluşturduğu edim ekseninde özne isteyim'den edim'e geçer ve nesneye ulaşmak için destekleyiciden yardım ya da yeti alır; engelleyici ise, özneye güçlükler çıkararak nesneye ulaşmasını güçleştirir.

Edim Ekseni		
Destekleyici	**Özne**	**Engelleyici**
Karadeniz Hamidiye Alayları	Şiir öznesi Dost ilinden ayrı düşenler	Düşman Ruslar Ermeniler

Şiirde özneyi destekleyecek, istekten eyleme geçirecek yardımcı unsurlar Karadeniz ve Hamidiye Alayları; engel ise düşman güçleridir. Düşman, şiirin yazılma dönemi ve Hamidiye Alayları'nın kurulma gerekçesi değerlendirildiğinde I. Dünya Savaşı'nda savaşılan güçler olan Ruslar ve Ermenilerdir. Şiir öznesi, Karadeniz'den düşman unsurlara karşı Türk'ün zaferini kolaylaştırmasını, onun lehine tavırlar takınmasını ister. Hamidiye Alayları Rus ve Ermeni zulmünü engellemek amacıyla Arap, Kürt, Türkmen ve Karakalpaklar başta olmak üzere bölgedeki aşiretlerden kurulan Türk kanı taşıyan şanlı birliklerdir. Denizdeki savaşta Karadeniz'den talep edilen karada Hamidiye Alayları'ndan beklenir.

3. Anlam Düzeyi

Türk Dünyasının birliğini ve ebediliğini simgeleyen Çırpınırdın Karadeniz şiiri, milli ülkü olan Turan'ın yeniden kurgulanması ve şimdiye taşınmasıdır. Milli rüya olan Turan algısı, Karadeniz'in yaşatıcı ve birleştirici gücü ile ütopik düzlemden fiziksel düzleme aktarılarak toplumsal bellekte kimlik oluşturur. Su simgesiyle yansıtılan yeniden doğuş, başlangıç noktası ile eşitlenerek ummana dönüştürülmek istenir. Su, şiirde ilk anlamını yitirerek alt toplumsal katmanlara taşınan anlamı ile de kutsal nesnenin muadili ya da onunla ilişki kurmanın aracı olur. Somutlaştırmanın kaçınılmaz hale geldiği bu kullanımda göstergenin kullanılışı ve çağrışımlar ile derinleşen anlam katmanı, sürekli olarak kutsalla dayanışma içinde bir fonksiyon kazanır. Manevi olanı deneyimleme olarak ifade edilen bu kullanım, doğrudan tecrübe edilemeyen ve pek çok anlamı ihtiva eden şeylerin aynı zamanda ifade edilebilmesini sağlayacak potansiyele sahiptir. Böylece bireysel deneyim uyanarak mitsel ve tinsel eyleme taşınır. Karadeniz de özü olan su aracılığıyla mitin yeni'lenmesi yani yaşanması, içeriğinin net ve kapsamlı olarak açığa çıkarılarak ebedi değerler ölçüsünde evrensel olana girişin kutsanmasıdır.

Ortak aidiyetler üzerinden geçmişle bağ kuran insan, mecazi ölümden geçer ve milli bilinç uyanışını yaşar. Kopuş ve bırakılmanın ortaya çıkardığı insan tipi, belleğindeki değerler dizgesinin bilincine vararak kendi farkındalığını ben'den biz'e çevirir. Bireyselden milletin geneline evrilerek Turan ideali ile özdeş hale gelen Karadeniz, yeni'den doğuşu sağlayacak öge görevini yapar. Şiir öznesiyle işbirliği içindeki bu öge, çırpınmak fiili ile özlem, hasret, istek ve mücadelenin sentezinde kullanılır. İlk katmandaki ayrı kalmanın acısı ve hüznü ile ikinci katmandaki Türk bayrağının ayağına düşmek yani vatanına kavuşmak çabası birleşir.

Türk Dünyası ülküsünde Osmanlı ve Türkiye, dünya Türklerinin her zaman kurtarıcısı, birleştiricisi olarak görülür. Türklerin Turan ülküsü, Avrasya'da küresel barışın ve dengenin esas unsurudur. Türkiye'nin emperyalizme karşı direnişi ve ulusal bağımsızlığını yeniden kazanması, Türk dünyası için model olur. Bu nedenle, diğer pek çok Türk Dünyası şairleri gibi, Ahmet Cevad da umudunu Türkiye'ye

bağlar; bütün Türklerin yeniden özgürleşeceğine ve birleşeceğine inancı tamdır. Şiir öznesi, Karadeniz ile özdeşleşerek Turan idealini hayalden gerçeğe taşır ve ebedileştirir. Türk cihan hâkimiyeti ülküsünün vatanı olan Turanın hem birleştirici parçası hem de kendisi işlevini kazanan Karadeniz, milli bütünleşmeyi sağlayarak milletin varlık güvencesi olur. En bireyselin en milliye dönüştüğü bu vatan parçası, millete ait her duyguyu içine alan, bütünlenen özdeşim mekânı olur.

Şiir öznesi Türk bayrağının ayağına düştüğünde/ona ulaştığında "hiç ölmeyeceğini", ölümsüzlüğe ulaşacağına inanır. Metinde *"hiç ölmezdim"* ifadesi ile işaret edilen durumda, önemli olan yaşamak değil, yaşanılacak mekâna/vatana sahip olmaktır. Vatanın kolektif ruhun sindiği bir değer olduğunu içselleştiren bu bilinç, fiziki nitelikleri aşan iç dinamiklerle bireylerin milletleşmesini sağlayan, kendiliğini sürekli kılan milli ve evrensel vatan algısının göstergesidir. Yüksek bir cevher olan vatan, milletin varlığı ile varlık bulan evrensel unsurdur. Toprağı nesne olmaktan çıkararak özne, bireyi de millet düzeyine yükseltir. Böylece millete ait bilinçaltı göndergeleri kuşaktan kuşağa aktarılır. Toprağa bağlı milliyetçilik düşüncesi ile derinleşen ve Türk milleti için siyasi ayrılıkların önemini yitirdiği bu bakış açısında, bayrak ve vatan imgelerinin sınırsızlığında kendilik atılımları geleceğe taşınır. Milli buluşmanın/bütünleşmenin kaçınılmazlığının vurgulandığı metinde geçen *"ayrı düşmek"* ifadesinin yönelimi, *"dost ili"*dir. Millet fertleri, birbirinden uzakta bulunmanın üzüntüsü içinde olmalarına rağmen yitimleri ve siyasi ayrılıkları yazgı olarak kabul etmezler. Ayrıca bu ayrı düşme durumu ile tarihsel düzlemde Azerbaycan Türk'leri için önemli olan Rusya ile İran arasında imzalanan Türkmençay Antlaşması işaret edilir. Bu antlaşmada İran ve Rusya, Azerbaycan Türklerinin kaderini belirlerken onlara söz hakkı verilmez ve topraklar/millet ikiye bölünür. Ermeni göçlerinin (özellikle Karabağ'a) başlaması ve artması sonucunu da beraberinde getiren Türkmençay Antlaşması, kurulması planlanan Ermenistan'ın temellerinin atılmasıdır. Hem özelde hem genelde bölünme ve parçalanma ile karşı karşıya kalan Azerbaycan Türkleri, tekrar birleşme umudunu hep taşırlar.

Şiirde milli kutsalların ve değerlerin yaşatıcı ve koruyucu imgesi bayrak, insan varlığının özündeki bağımsızlık duygusunun somutlaşmış halidir. Bayrağa yönelik tüm tehditler, milleti çözmeyi, dağıtmayı, parçalamayı, anlamsızlaştırmayı, değersizleşmeyi hedefler. Bu hedefin engellenmemesi durumunda ise milletin tüm varoluşsal alanları ötekileştirilerek yok edilir. Özelde Azerbaycan Türklerinin genelde tüm Türk Dünyası'nın yaşadığı parçalanma, bölünme, ayrıştırma stratejileri de bu hedefin sonuçlarındandır. Aynı soy ve kültür dizgesine sahip Türkler, birleştiğinde yeniden doğum gerçekleşecektir. Şiir öznesi bu doğum için Karadeniz'e yönelir ve Türk bayrağına *"yol vermesini"* yani yardımcı olmasını ister. Birleşme anında ise, kavuşmanın ritüellerine uygun beklentiler (denizden gelen ordunun yoluna inciler dökülmesi, sağ ve soluna sırmalar dizilmesi, kimliğindeki asiliğin bir yana bırakılması, Türk bayrağına selam durulması) devreye girer. Türk kanının kutsallaştırdığı Hamidiye orduları ise, sevgi ve bağlılığın bütünleştirici gücü ile metne taşınır. Birlik mücadelesinin simgesi bu ordu, "vefa" nitelemesi ile kalıcılık kazanır. Vefa, aynı duygu ve düşüncede sabitlenerek beklenene göre davranmaktır. Tiflis'e bağlanan Gürcistan askeri karayolunun batısında yer alan volkanik bir bölge olan Kazbek, Kafkas Dağları'nın doruklardandır. Onu aşarak yardıma gelen dostların kaybedilmesi, kurban etmek olarak algılanır. Turan ülkesine kurban olmak, ülkücü tipler için Türk varlığının tarihsel varoluş serüvenine hizmet etmektir. Bu varoluşun şiire yansımaları KORA[18] şemasında şu şekilde yer alır:

---

[18] Edebi metinlerde dramatik aksiyonu sağlayan şey, "ülkü değer" ile "karşı değer" arasındaki çatışmadır. "Ülkü değer" ruhunu eserin merkezine yerleştiren yazarın benimsenmiş değerlerini, doğrularını, özlemlerini, arzularını, varlık kaygısını, kısaca anlatıcının yaratıcı "ben"ini temsil eden bir varoluş dizgesi içerir. "Karşı değer" ise sanatkârın olumsuzladığı değer, kabul ve inanışların oluşturduğu gücün varlık alanını temsil eder. Korkmaz, 2002: 273. Ülkü değer ile karşı değer arasındaki çatışmanın görüntü seviyeleri kişiler, kavramlar, simgeler düzleminde gerçekleşir. Korkmaz, 2002: 273.

	Ülkü Değer	**Karşı Değer**
Kavram Düzlemi	kendi/millet olmak özgürlük mücadele değerler bağlılık inançlı olmak vefalı olmak	ötekileşme esaret inançsızlık ölüm
Simge Düzlemi	Türk Bayrağı Karadeniz selam kurban inci sırma Hamidiye alayları şiir bütün iller çırpınmak Türk kanı dost sine/kalp şan yel	Fırtına dağ Kazbek

Tarih söyleminden şiir söylemine doğru anlamsal ve içeriksel dönüşümün gerçekleştirildiği eserde "takı taluy takı müren/ kün tuğ bolsın kök kurıkan" söyleminde ifadesini bulan Türk cihan hâkimiyeti ülküsünün devlet, millet ve toplumsal bağlamındaki karşılıkları aynı düzleme taşınır. Bütün illerin Türk veya Türk'ün olması, milletin devamlılığının/ölümsüzlüğünün güvencesi milli rüyaya ulaşmaktır. Aidiyetin çift yönlü söyleminde milletin ve vatanın varlığı için her şey feda edilir. Bu aşamada hiç değişmeyen ve değişmeyecek mutlak gerçeğin ifadesi olan ölüm bir son değil, başlangıçtır. Kabullenilen ölüm, bireyi ürkütmez; asıl ürküten dünyadaki varlık alanlarının bütünü ve tinsel varoluş olanaklarının mekânı olan vatandan ayrılmaktır. Şehitliği ve şehadeti imleyen bu yaklaşım, şiirin ard göstergelerinde yer alan ve açıkça yansıtılmayan savaşın, savaşan tarafların, ideallerin, ölenlerin, öldürenlerin de metne taşınmasıdır. Milli bütünleşme, milletin devamlılığını güvence altına alırken Türk bayrağının ayağına düşmek çağrışım düzeyinde yaratıcı değerlerin mekânsal imgesi toprağa/vatana kavuşmaktır. Toprak-kan-can-bayrak-selam-şan-kurban ifadelerinin

sembolik düzleminde ölümsüzlüğe doğru derinleşen anlam evreni devreye girer.

Sonuç

Milletin bilinçaltı refleksleri ve millet olma macerası, ancak kolektif ruh ile bir uyuma dönüştürülerek yaşanabilir. Yoğunlaşmış bir varlık olarak vatan, bireyin odaklandığı ve yöneldiği bilinç düzeyidir. Sadece yaşanılan şimdi'ye ait bir mekân değildir; geçmişteki varlığı kuvvetlendirirken geleceğe uzanan kutlu değerdir. Toprağı ve toprağa dönüşenleri merkeze yerleştiren Ahmet Cevad, vatan ve millet için mücadeleyi kendine amaç edinen aydınlık bilinçtir. Türk Dünyasının milli şairlerinden olan sanatkâr, Türk milletini birbirine bağlayan düşünsel ve milli faaliyetlerin tarihi ve sosyal olayların çağdaş yorumcusudur. Şairin şuurunda tarih, sadece geçmişi değil, şimdi'yi de içerir. Karadeniz'i milleti kuran bir içtenlik ve diriliş imgesi olarak algılar. Kendi'leştiren ve kendilik dönüşümünün gerçekleşmesine olanak tanıyan bu vatan parçası, yaratıcı ve diriltici göndergeleri ile bireyi kuran, tamamlayan, yansıtan bir norm karakter işlevindedir. Hem simge değer hem de olgusal mekân niteliğindeki Karadeniz, şiirde Türklerin yeniden birleşeceği ülküsü olan Turan'a yardımcı öğedir. Bağımsızlık gibi kutsal değerler dizgesine sahip milletin düşünselden eylemsele dönüşen şahlanışıdır. Bu şahlanış çırpınma fiilinin çağrışımları ile başkaldırıya dönüşür ve tarihi, miti, medeniyeti, kültürü yeniden dirilecek işlevi yüklenir.

KAYNAKÇA

Akpınar, Yavuz (1994), *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Barthes, Roland (1993), *Göstergebilimsel Serüven*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Buran, Ahmet (2010), *Kurşunlanan Türkoloji*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Günay, Doğan (2012), "Görsel Göstergebilim ve İmgenin Anlamlandırılması", *Görsel Göstergebilim*, (Ed: Doğan Günay, Alev F. Parsa) İstanbul: Es Yayınları.

Korkmaz, Ramazan (2002) "Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler", *Scholarly Depth andAcuracy-LarsJohanson Armağanı***.** (Yay. Haz. Nurettin Demir, Fikret Turan). Ankara: Grafiker Yayınları. s.271-282.

_____(2004), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, Ankara: Türksoy Yayınları.

Memmedli, Afina (2015), "1912-1919 Yıllarında Azerbaycan Edebiyatında Türkçülük (Ahmet Cevat yaratıcılığına istinaden)", *Azerbaycanşinaslık "Geçmişi, Bugünü ve Geleceği" Uluslararası Sempozyum*, (21-23 Ekim 2015), Kars, s. 1-9

Memmedli-Saraçlı, Afina (2008), "Azerbaycanlı Şair AhmedCevad'ın Kars Serüveni", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.1, s. 167-174.

Türkçe Sözlük (2005), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uzdu Yıldız, Funda (2012), "Nesnenin Değer Kazanım Süreci. Karşı Öznelerin Mücadelesi: Müzayede Örneği", *Görsel Göstergebilim*, (Ed: Doğan Günay, Alev F. Parsa) İstanbul: Es Yayınları.

Vardar, Berke vd. (1988), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC Yayınları.

Yücel, Tahsin (2005), *Yapısalcılık*, İstanbul: Can Yayınları.

Zeyrek, Yunus (2012), "Azerbaycan Milli Şairi: Şehit AhmedCevad", *Bizim Ahıska*, Bahar 2012, s. 24-28.

http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=150464

http://www.altayli.net/ahmed-cevadin-hikayesi

MİTTEN ANLAMA: ÇIRPINIRDIN KARADENİZ ŞİİRİNİ GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN OKUMA

Özet: Ahmet Cevad, Türk'ün varoluş serüveninin değerler dizgesini milli olana düşünsel yaklaşarak aktaran bir aydındır. O, tarihi, sosyal, ahlaki nitelikli eserlerinde milli kültür ve milli tarih içinde varolan ruhu uyandırmak, harekete geçirmek ister. Türklük ve Türk dili ile ilgili çalışanlara; Sovyet ideolojisine aykırı davrananlara yaşatılan sürgünlerin, baskıların, öldürmelerin olduğu dönemde toplumsal kimliği, tarihi, Türklüğü anlatır. Tarihsel ve milli ruhun fragmanlarını kan bağı üzerinden güncele taşıyan Çırpınırdın Karadeniz şiiri, kendilik çağrıları ile derinleşen bir bilincin kurduğu metindir. Türk cihan hâkimiyeti ülküsünün hem devlet hem millet hem de toplumdaki görüngülerinin imlendiği eserde Türk'e ait tarihi ve sosyal katmanlar, bilgi-aşk bağlamında yansıtılır.

Bu çalışmada Çırpınırdın Karadeniz şiirinin üzerine inşa edildiği göstergeler okunarak yapı katmanlarının çözümlenmesi ve iletisinin saptanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, çırpınmak, millet, vatan, birlik.

FROM MYTH TO MEANING: SEMIOTIC READING OF *CIRPINIRDIN KARADENIZ*

Abstract: Ahmet Cevad, is a literate who narrates values paradigm of Turkish's existence adventure as national approachment. He wants to waken national spirith in his the historical, social, moral arts. There was a time that people were died, and expelled because they face to Soviet ideology. At such a time he tells social identity, history and Turkishness. *Cirpinirdin Karadeniz* is a text that entity invitation conscious, brings up spirith's fragment to the agenda. Social layer of Turkish history is reflected as information-love in the phenomenon of the ideal of Turkish universe dominance are is in state, nation and society.

In this study, it is the aim that reading indicator *Çirpinirdin Karadeniz* and its structure layer's analysis and the designate the message.

Key Words: Karadeniz, flutter, nation, homeland, unity.